

TROAS BÖLGESİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARININ
IŞIĞINDA PERS SAVUNMA SİSTEMİ
*PERSIAN DEFENSE SYSTEM IN THE LIGHT OF ARCHAEOLOGICAL
SURVEYS OF THE TROAS REGION*

Reyhan KÖRPE

Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Letters, Department of History
rkorpe@comu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-4019-4722

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
4/2, Eylül – September 2022 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi - Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **27.07.2022**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **11.09.2022**
Sayfa-Pages : **557 – 578.**
doi : <https://doi.org/10.33469/oannes.1149549>

This article was checked by Viper or **plagium™**

Atıf – Citation: KÖRPE, R., “Troas Bölgesi Arkeolojik Yüzey Araştırmalarının Işığında Pers Savunma Sistemi”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4/2, Eylül 2022, ss. 557 – 578.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi

International Journal of Ancient History

4/2, Eylül – September 2022

557 – 578

Araştırma Makalesi / Research Article

TROAS BÖLGESİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARININ IŞIĞINDA PERS SAVUNMA SİSTEMİ

PERSIAN DEFENSE SYSTEM IN THE LIGHT OF ARCHAEOLOGICAL SURVEYS OF THE TROAS REGION

Prof. Dr. Reyhan KÖRPE

Öz

Troas bölgesinde yapmış olduğumuz arkeolojik yüzey araştırmalarında bölgenin antik dönemlere ait yollara hakim tepeler üzerinde kale ve yerleşimler tespit edilmiştir. Bu tepe üstü yerleşim yerlerinin neredeyse tamamı iç, orta ve doğu Troas'tan akan nehir vadileri boyunca sıralanmakta olup, birbirlerini görebilecek konumdadırlar. Araştırmamızda bu yerleşim yerlerinde ve civarında ele geçen arkeolojik buluntulardan kalelerin en erken MÖ 6. yüzyılda inşa edildikleri anlaşılmaktadır. Hellenistik dönemin başlarında da pek çoğu terk edilmiştir. Bu kalelerin faaliyette olduğu zaman Troas bölgesinin Pers hakimiyetinde olduğu zamana uymaktadır. Bu nedenle Daskyleion satraplığı içinde Perslere bağlı bir çeşit savunma sisteminin parçası oldukları düşünülmektedir.

Bu tepe üstü kale yerleşimlerine Troas bölgesinde Aesepos, Granikos, Rhodios ve Skamandros nehir havzaları boyunca bölgenin tamamında, nehir vadileri boyunca ve ayrıca stratejik geçitlere bakan tepeler üzerinde rastlanmıştır. Bu kaleler Perslerin bölgedeki askeri faaliyetlerinde kullandıkları yollar ve

Abstract

Our archaeological surveys in the Troas region has discovered several fortified hilltop settlements with commanding views over the ancient highways of the Troad. Almost all these hilltop settlements were located along the river valleys that cut across the central and eastern Troad, and virtually all of them were in visual contact with each other. Pottery recovered from within and around these forts suggests that they were built in the sixth century B.C. and largely abandoned by the beginning of the Hellenistic period. In other words, they coincide with Persian rule in the Troad and were probably intended as Persian outposts linked to regional satrapal capital at Daskyleion.

These fortified hilltop settlements were strategically located in the river valleys of the Granicus, Aesepus, Scamandrus, and Rhodius, as well as on hills overlooking narrow passes. Apart from the fort overlooking the Gulf of Adramytteion that Xerxes and his army would have passed on their way to the Hellespont, we located an important fortress that guarded the route from Zeleia to the Granicus plain.

güzergahlar boyunca sıralanmaktadır. Büyük bir kısmı araştırmalarımız sonucu tespit edilen Troas bölgesindeki bu kalelerin konumlandırılışları Perslerin Batı Anadolu'daki savunma amaçlı askeri stratejisine büyük ölçüde ışık tutacaktır.

The Persians must have crossed this pass on their way to confront Alexander in 334 B.C.E. The siting of these Troad strongholds conforms to the defensive Persian military strategy followed elsewhere in western Asia Minor, wherein they preferred inland rather than coastal sites. Most of these forts have never before been identified.

Anahtar Kelimeler: Troas, Pers, Akhaemenid, Satrap, Hellespontos.

Keywords: Troad, Persians, Achaemenid, Satrap, Hellespontus.

Extended Abstract

In archaeological surveys that we have conducted in the Troad, fortified garrisons and settlements have been identified on the hills that overlook the ancient roads. These uphill settlements are nearly all located alongside the river valleys which have flowed from central and eastern Troad and were in a position in order to have visual contact. Our archaeological surveys, these fortified hilltop garrisons were first built in VI. century B.C.E., corresponding exactly to the Persian arrival in the Troad. It is thus a reasonable assumption that these fortified hilltop settlements were a part of the Persian defense system in Dascyleion Satrapy.

These hilltop fortified settlements were located alongside major river valleys such as the Aesepos, Granicus, Rhodios and Scamander River valleys and on the strategically located hills in the Troad. They were also located in strategic locations along major highways in Northwestern Asia Minor (e.g. along the road followed by Xerxes or the road leading from Zeleia to Granicus). The positioning of these garrisons and settlements clearly sheds light on the Persian defensive military strategy in Western Anatolia.

Our archaeological surveys in Troad have identified dozens of hilltop garrisons and towers. There are twenty-eight ancient settlements in the Aesepos river basin, dated to the Archaic-Classical ages corresponding to the period of Persian rule. While some of these settlements are located on the Aesepos or on the hills near its tributaries, some of the settlements are located on the high hills that oversee the plain through which the river passes. This basin, which is approximately 100 km long has a rugged and a mountainous terrain. These hilltop garrison settlements have visual contact with each other, guarding the strategic roads and settlements along the river basin leading from the southern shores of Propontis to the central Troad.

Just like Aesepos river, Upper *basin* of the Granicus river *begins* at the central Troad and *ends* at the shores of Propontis. While the upper basin was home to the natives, the lower basin was dotted with Greek poleis along the shore of the southern Propontis. We have located large numbers of settlements

in the Granicus river basin, dating from late Bronze age to Byzantine period. Twenty six of these settlements are dated to Archaic and Classical periods i.e. during the Persian Rule. Near these settlements there are tumuli and hilltop garrisons located on strategic hills. Granicus river valley there are more city and mansion settlements than fortified garrison settlements. Unlike the settlements in Aesepos river valley, most of the settlements continued to exist during and after the Hellenistic period.

Lampsekene region which extends from the southern shores of the Hellespont to the central Troad consists of smaller river valleys. The hinterland of the southern side of Lampsakos are devoid of any Greek settlements. The region is mountainous and heavily forested and well-watered with several streams and creeks. Fifteen new settlements around five great perennial streams have been located in the inner region.

The river of Rhodios, originating from the Kurşak, Şapçı, Kapaklı, Örenli and Sarp mountains in the inner Troad, runs through a narrow valley between these mountains and empties into the Hellespont west of Abydos (modern Çanakkale). The road along this river valley leads to Atikhisar Castle, passes through Kremaste, which was famous for its gold mines, and reaches the upper Granikos. The modern road which connects Çanakkale with Çan and Yenice follows the ancient road. The road was therefore strategic and not surprisingly we have located many hilltop fortified garrisons and tower-like remains on the hills along this road.

Scamander is the biggest and the most famous river of the Troad. The river, which arises from the north-facing slopes of Mount Ida, grows with the merging of other rivers in the inner Troas, flows along the western Troad, passes near Troy and empties into the Hellespont. Scamander basin, which is 60 km long and 40 km wide, is one of the longest and biggest basins in the region. The famous city of Troy and dozens of other Greek settlements were located at the lower basin. There were also a number of Greek settlements (e.g. Kebren and Skepsis) at the upper basin on the slopes of Mount Ida. In the central part of the basin there were dozens of fortified hilltop garrisons located on strategic hills alongside the river.

Along the western and southern coasts of the Troad, there were Greek cities such as Antandros, Assos, Lamponia, Colonai, Larissa and Neandreia. No Greek settlement were located in their hinterland. Instead, there were numerous settlements and fortified garrisons alongside the Satnois stream, similar to the other inland settlements located in the river basins of Troas. It seems that these fortified inland settlement and garrisons watched over and controlled the Greek settlements nearby. All of these inland settlements in this basin, which belong to the period of Persian rule were fortified hilltop settlements and almost all of them were located at strategic places, aimed to control the region and it's important roads.

The earliest pottery sherds, which were found in these hilltop fortified garrisons and settlements in the inner regions of Troad, are dated to the end of 6th century BCE. These towers and hilltop garrisons are so placed as to see each other from north to south and east to west, to control the entire region from the Marmara Sea to the Aegean Sea or from the Hellespont to the Gulf of

Edremit. Most of these garrisons and settlements were abandoned at the end of 4th century BCE, after the end of Persian rule in the region. It is clear that these fortified inland hilltop settlements were part of the Persian defense system and were built to control the region and to defend it against the forces of Athenians and Spartans who were active in the region in the Classical period.

Giriş

Pers kralı Büyük Kyros MÖ 546 tarihinde Lydia krallığını ortadan kaldırıncaya Kızılırmak'ın batısından itibaren daha önce Lydia krallığına ait olan topraklar Pers imparatorluğunun bir parçası haline geldi. Persler yeni fethedilen bu topraklarda imparatorluklarının diğer bölgelerinde olduğu gibi, Anadolu topraklarında da "satraplık" adı verilen valilikler oluşturdular.¹ Yeni kurulan bu satraplıklardan biri de yönetim merkezi günümüzde Bandırma'nın güneyinde, Manyas gölü kıyısında Ergili köyü yakınındaki Daskyleion olan Hellespontos Phrygia Satraplığıdır.² Bu satraplığın sınırlarının çok belirgin olmamakla birlikte kuzeyde Karadeniz kıyısından başlayarak Bithynia ve Mysia bölgelerini kapsadığı görülür. MÖ 5. yüzyılın sonlarına doğru da Marmara denizinin güney kıyılarına uzanan geniş arazi ile birlikte Troas bölgesinin tamamı bu satraplığın topraklarına katılmış olmalıdır.³

Hellespontos Phrygia satraplığının ne zaman kurulduğu konusunda çeşitli görüşler vardır. Ksenophon *Kyropaedia*'sında burasının ilk defa Pharnokhos'a satraplık olarak verildiğini bildirir⁴. Herodotos, Hellespontosluları Anadolu'daki diğer diğer halkların başında sayar.⁵ Fakat MÖ 5. yüzyılın sonlarına kadar kaynaklar bu satraplıktan çok fazla bahsetmez. Hellespontos Phrygia satraplığının ancak Pers-Grek savaşlarından sonra sağlaştırıldığını ve bu tarihten sonra burada satrapsal hanedanın oluştuğu düşünülür.⁶ Peloponnesos savaşlarında özellikle Atina ve Spartalıların Çanakkale Boğazının hakimiyeti için mücadeleleri ile birlikte Hellespontos Phrygia satraplığı Anadolu'daki diğer satraplıklar arasında ön plana çıkmıştır. Özellikle Atina için Gelibolu yarımadası Çanakkale Boğazının kontrolü ve Karadeniz'den gelen tahıl yolunun güvenliği için hayati önem taşımaktadır. Boğazın Asya kıyılarını kontrol eden Hellespontos Phrygia satraplığı bu mücadelelerin içinde oldukça aktif bir rol oynamıştır.⁷ Hellespontos Phrygia satraplığında Daskyleion ve çevresi dışında, Çanakkale Boğazı ve Troas bölgesinin de satraplığın diğer topraklarına nazaran biraz daha fazla öne çıktığı görülür. Bunun nedeni olarak boğazın stratejik konumunun yanı sıra, kıyılardaki Grek şehir devletlerinin çokluğu ve bölgenin

¹ Sarıkaya, 2016: 75-90.

² Balcer, 1985: 95-325; Sekunda, 1988: 69- 77; Tenger, 1999:131-133.

³ Wassilleva, 1995: 28; Leaf, 1923: 50-52.

⁴ Ksenophon. *Kyropedia*. VIII. 6. 7.

⁵ Herodotos. III. 90.

⁶ Balcer, 1993: 81-90; Petit, 1990: 41, 181-186; Sancisi-Weerdenburg, 2001: 323-346; Kaptan, 2002: 5, n. 21; Jacobs, 2003: 411-418; Osborne, 1975: 300.

⁷ Bakır, 2001: 169.

doğal kaynaklar bakımından zenginliğidir. Ayrıca Troas bölgesinin asıl önemi, Perslerin Batı'daki Grek dünyası ile ilişkilerinin büyük ölçüde buradan yönlendirilmesidir. Bu nedenle bölgedeki Pers varlığının Anadolu'nun diğer bölgelerine nazaran çok daha etkili olması beklenir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda Perslerin idari sistemi ile ilgili genellikle imparatorluğun sınırları içindeki Grek kent devletlerinin durumları incelenmiştir. Çoğunlukla deniz kıyısında toplanmış bu kentler dışındaki Pers toprakların yönetimi hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Antik kaynaklar Pers imparatorluğunda fethedilen toprakların satraplık sistemi içinde bir tür feodal yönetim sistemine sahip olduğunu göstermektedir.⁸ Büyük kral tebaasından savaşlarda başarılı olan kişilere ve soylulara yeni fethedilen toprakların bir kısmını bağışlamaktadır.⁹ Sadece Pers soylularının değil imparatorluğa hizmetinin ve sadakatlerinin karşılığı olarak yerli halkların ileri gelenleri bazı Grekler da bu ayrıcalıklardan faydalanmışlardır.¹⁰ Herodotos, Kızılırmak civarında bu şekilde toprak sahibi olan Perslerden bahsederken, Plutharkhos da Anadolu'nun kuzey batısında arazi sahibi çok sayıda Perslinin varlığını bildirir.¹¹ Bölgedeki toprak sahibi Persler ile ilgili en detaylı bilgi Ksenophon tarafından verilir. "Onbinlerin Dönüşü" sonrasında Mysia'da, Ksenophon komutasındaki Yunan paralı askerler Pergamon yakınlarında, sahibi Pers soylusu olan korunaklı bir malikaneye saldırmışlardır.¹² Plutharkhos da Kelainai yakınlarında sadece kuşatma makineleriyle ele geçirilebilecek kadar güçlü malikanelerin varlığından söz etmektedir.¹³ Buna benzer tahkimatlı Pers malikanelerin Batı Anadolu'da hemen her yerde bulunabileceği anlaşılmaktadır¹⁴. Sekunda, Hellespontos Phrygia satraplık bölgesi sınırları içinde toplam altı yüz Akhaimenid ailenin yaşadığını söylemektedir.¹⁵ Aynı sistemin Persler tarafından Troas gibi önemli bir bölgede de var olduğunu söyleyebiliriz. Antik kaynaklar ve epigrafik buluntular iç Troas'ta böyle pek çok askeri amaçlı toprak bağışlarının olduğunu gösterir. Agathokles, Pytharkhos'a Kyros tarafından yedi köy verildiğini bildirir.¹⁶ Troas'ta Pers hakimiyetinin başlamasıyla birlikte özellikle iç kısımlarda yerleşim yerlerinde bir artışın olduğu da gözlenmiştir.¹⁷ İç kısımlardaki yeni yerleşimler ve kaleler bölgenin kıyısındaki Grek yerleşimlerinden tamamen farklı olup yerli bir karaktere sahiptirler. Pers hakimiyeti zamanında, Troas bölgesinin iç kısımlarında küçük kale-malikanelerde oturan yerel soyluların Perslerin müttefiki olarak bölgeyi kontrol ediliyor olmalıydılar. Bölgedeki arkeolojik araştırmaların

⁸ Ksenophon, *Kyropedia*. VIII. 6. 4-10; Tuplin, 1987: 232-4; Cook, 1995: 693-696; Hornblower, 1994: 67-68.

⁹ Ksenophon, *Hellenika*, III. 1. 6. Themistokles, *Thukydides*. I. 138. 5; Plutarkhos. *Themistokles*, 29. 5-11.

¹⁰ Agath. *FGrH* 470 F6.

¹¹ Herodotos, V. 102. 1; Plutarkos, *Kimon* IX.2-4; Lewis, 1977: 54; Miller, 1997: 92; Tuplin, 1987: 193-4, n. 92.

¹² Ksenophon, *Hellenika*, III.12-14; Rostovtzeff, 1923: 371-374; Balcer, 1985: 211-214; Debord, 1999: 183-84.

¹³ Plutarkos, *Eumenes* VIII. 9-10. Cf. Arr. *Succ.* F 1.41=Phot. *Bibl. cod.* 92:72b4-6.

¹⁴ Lewis, 1977: 53-54; Briant, 2002: 500; Kuhrt, 2007: 825, n. 6.

¹⁵ Sekunda, 1988: 175.

¹⁶ Tuplin, 1987: 137, n. 5.

¹⁷ Rose – Tekkök – Körpe, 2008: 65-150.

yetersizliği ve bu yapıların nisbeten daha küçük bir alanı kaplaması nedeniyle bu malikanelerin şimdiye kadar kesin bir lokalizasyonu yapılamamıştır.

Bu malikanelerin sahipleri olan ve araziyi işleten insanlar, Pers kontrolündeki kentler gibi gerektiğinde kralın ordusunda hizmet etmekle yükümlüydüler. Bunun anlamı Pers-Yunan savaşları sırasında Pers ordusunun bir parçası ya da yardımcı kuvvet olarak bölgeye gelen Atina ve Sparta ordularına karşı savaşmışlardır.¹⁸

Perslerin satraplık bölgelerindeki yerli müttefikleri siyasi gerilimlerin arttığı dönemlerde, ayaklanmalar ve savaşlar sırasında bağlılıklarını devam ettirmişlerdir. İonia ayaklanması sırasında Hellespontos Phrygia satraplığına bağlı Grek şehir devletlerinin neredeyse tamamı bu ihtilale katılmışken, iç bölgenin Perslere sadık kaldığını görüyoruz. Persler bu bölgedeki ayaklanmayı Dareios'un damadı Daurises komutasında bir orduyla, Dardanos'tan Parion'a kadar Hellespontos ve Propontis kıyısındaki Grek şehir devletlerini birer birer ele geçirerek bastırmıştır.¹⁹ Daurises'in bu seferi donanma ile birlikte yürütülmüş, iç bölgelere girilmemiştir.

İonia ihtilalinden sonra Batı Anadolu'da Perslerin yaşadığı ikinci kriz Kserkses'in felaketle sonuçlanan Yunanistan seferidir. Bu sefer sonrasında Troas'ın hemen karşısındaki Gelibolu Yarımadası Perslerin elinden çıktığı gibi, MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına doğru bölgedeki Grek şehir devletlerinin tamamı yeni kurulan Attika-Delos birliğinin üyesi olmuşlardır.

Daha sonra Peloponnes savaşları sırasında bölge ve özellikle Hellespontos, Sparta ve Atina arasındaki güç mücadelesinin en önemli alanlarından biri oldu. Hatta savaşın son safhasında Perslerin de müdahil olmasıyla birlikte Troas kıyıları boyunca çeşitli savaşlara giriştiler. Bu harbin sonu da MÖ 405 yılında, Hellespontos'ta Aigospotamos savaşı ile oldu.²⁰

Peloponnes savaşlarından sonra bölgedeki Grek şehir devletleri tekrar Pers hakimiyetine girdilerse de, çok geçmeden Batı Anadolu'ya geçen Spartalılar bu kentleri yeniden Perslerden kurtarmaya çalıştı. Sparta ile Persler arasındaki mücadele daha çok Kuzeybatı Anadolu ve özellikle de Troas bölgesinde yoğunlaşmıştır. MÖ 395 yılında Sparta kralı Agesilaos Troas'ı istila etmiş, bölgedeki Pers müttefikleri yerleşimler ve Daskyleion'un kendisi yakılmıştır.²¹ Spartalılar, hakimiyetlerini sağlamlaştırmak için özellikle bölgedeki Pers yanlısı yerel beyler ile ittifak yapmaya çalışmışlardır. Bu kişiler Troas bölgesinin büyük bir bölümüne hükmediyorlardı. Ksenophon bu yerel yöneticilerden biri hakkında bilgi vermektedir. Zenis adında Dardanoslular bir bey olan bu kişi Gergis, Kebren ve Skepsis kentleriyle birlikte Troas'ın batısını kontrol ediyordu.²² Onun ölümünden sonra Daskyleion'daki satrap Pharnabazos bu görevi karısı Mania'ya vermiştir.²³ Mania, Perslere olan sadakatini onlar adına katıldığı pek çok seferle göstermiştir.²⁴ Satraplık

¹⁸ Balcer, 1985: 195-226.

¹⁹ Balcer, 1972: 99-132; Strabon, *Geographika*, I. 13. 22.

²⁰ Strauss, 1987: 741-745; Yavuz – Körpe, 2005: 123.

²¹ Ksenophon, *Hellenika* III. 4. 12-14; 4. 1. 33.

²² Ksenophon, *Hellenika*, III.1. 18-20; Dardanos'lu Zenis için bakınız: Lazzarini, 1986: 27-35.

²³ Ksenophon, *Hellenika*, III.10-15.

²⁴ Körpe, 2019: 48-49.

sınırları içinde batıda başında yerel yönetici Mania ve Zenis'in olduğu "beyliğin" dışında Pers soylularının yönetiminde başka küçük beylikler de vardır.²⁵ Bu yerel beylerin en önemli görevi hem dışarıdan gelen saldırılara karşı kendi topraklarını savunmak, hem de bağlı olduğu Pers satrabına göndermek üzere atlı birlikler yetiştirmektir.²⁶

Spartalılar'ın bölgeden ayrılmasından sonra, MÖ 394 ve 384 yılları arasında Atina, Troas kıyısındaki Grek şehir devletlerini yeni kurduğu II. Attika-Delos birliğine dahil etti. Büyük satrap ayaklanması sırasında Troas'ın Daskyleion ve Sardeis satrapları arasında çatışma alanı haline geldiği görülür. Pers kralına karşı araklananlardan biri olan Artabazos, kendisine müttefik olarak Karidemos gibi Atinalı generalleri almıştır. Fakat Karidemos bir süre sonra iç taraflardaki kentleri ele geçirerek kendine bir beylik kurmaya çalışmıştır.²⁷ Artabazos daha sonra bir başka Atinalı general Khares'i kiraladı. Troas'ın kuzeybatısına üstlenen Khares MÖ 355 yılında Pers kralının Tithraustes komutasında üzerine gönderdiği büyük bir orduyu Lampsakos-Abydos civarında bozguna uğratarak arazisini yağmaladı.²⁸ Tithraustes'in ordusundaki askerler bölgede daha önce de bahsedilen beylere ait süvariler olmalıdır. Persler daha sonra Rhodos'lu Memnon'a da hizmetinin karşılığı olarak Troas'ta büyük bir arazi vermiştir. Antik kaynaklar Memnon'un arazisinin Skepsis, Kebren, İlion ya da Lampsakos arasında olduğunu bildirilir.²⁹ Strabon: "Aisepos Irmağı'nun denize döküldüğü yerin 238 stadion aşağısında Memnon'un kasabası bulunan ve Tithōnos oğlu Memnon'un mezarı olarak gösterilen bir tepe vardır" diyerek Memnon'un arazisini Aesepos ile Granikos arasına yerleştirir.³⁰

Büyük İskender'in Granikos savaşından sonra bölgede Pers hakimiyeti sona ermiş olsa da Pers döneminde oluşturulan arazi kullanımı Hellenistik çağda da devam etmiştir. Didyma'da bulunan MÖ 254/3 tarihine ait bir yazıt Zeleia civarında böyle bir malikane ve arazisi hakkında bilgi verir.³¹ Gene Troas'ta yukarı Granikos havzasında, ele geçen başka bir yazıt da Perslerin getirdiği bu sistemin geç Helenistik, erken Roma dönemine kadar devam ettiğini göstermektedir.³² Her ne kadar bu yazıtlar daha geç bir döneme ait olsalar da bazı tarihçiler bu yazıtın iç Troas'taki Pers dönemi arazi kullanımı ile ilgili olduğunu düşünmektedirler.³³

Perslerin Troas'ta Askeri Örgütlenmesi ve Savunma Sistemleri

Perslerin Troas bölgesine ilk gelişlerinden itibaren kıyılarındaki Grek şehir devletleri ve iç bölgedeki kırsal arazinin kontrolü farklıdır. Grek şehir devletlerinde Pers yanlısı tyranlar varken, iç bölgedeki geniş kırsal alanların ne şekilde kontrol edildiği sorusunun net bir cevabı yoktur. Bu konuda antik kaynaklardaki bilgiler sınırlıyken, arkeolojik araştırmalar da yetersizdir.

²⁵ Sekunda, 1988: 178-180; Cook, 1973: 178 ve harita.

²⁶ Ksenophon, *Hellenika* III.4.10; Sekunda, 1988: 178-180.

²⁷ Aeneas Tacticus, *Kharidemos*.

²⁸ Harding, 1985: no. 72a; Burn, 1985: 302.

²⁹ Arrianos, *Anabasis*, I. 17 .8; Polyas, 4. 3. 15.

³⁰ Demostenes, 23.154, 157; Strabon, *Geographika*. XIII.1.11.

³¹ Welles, 1934: 89-104, 18-20.

³² Merkelbach – Stauber, 1998: 647.

³³ Fox, 1973: 515-516.

Bölgenin özellikle askeri anlamda ne şekilde örgütlendiği ve nasıl bir savunma sistemi oluşturduğu konusunun anlaşılması aynı zamanda büyük Pers İmparatorluğu'nun en azından Batı Anadolu'da savunma sisteminin anlaşılmasına da yardımcı olacaktır. Fakat bunun öncesinde Perslerin genel anlamda askeri yapılanmasına bir göz atmakta fayda vardır.

Bu konuda en detaylı bilgileri Ksenophon'dan öğrenmekteyiz. Pers ordusuyla birlikte Genç Kyros'un seferine katılan Ksenophon, Pers sivil ve askeri idaresini yakından tanıma fırsatı bulmuştur.³⁴ Modern yazarlar Ksenophon ve diğer antik kaynakları yorumlayarak Perslerin Batı Anadolu'daki askeri durumunu anlamaya çalışmışlardır.³⁵

Persler satraplık bölgelerinde *phouroi* adı verilen ve görevleri buldukları satraplığı korumak olan birlikler oluşturmuşlardır. Satraplık bölgesindeki kentlere ve kırsala belli bir düzen içine yerleştirilen bu birliklerin ödemeleri satarplık vergilerinden yapılmaktadır.³⁶ Bu birliklerden kentlere yerleştirilenler *akra*, kırsal bölgeye yerleştirilenler *khora* garnizonları olarak ayrılmaktadır.

Kentleri kontrol eden küçük garnizonların dışında Perslerin bölgedeki asıl askeri gücü iç bölgelerine yayılmış durumdadır. Kırsal bölgede kent ve kasabalar dışında bir yerlerde konumlanmış olan bu garnizonlara ait arkeolojik kanıtlara aslında çok uzun zamandır Batı Anadolu'da yapılan yüzey araştırmalarında rastlanmaktaydı. Bunların Pers savunma sistemiyle ilgili olabileceğini ilk defa İ. Gezgin ifade etmiştir. Fakat bazıları oldukça basit yapılmış bu kale benzeri kalıntılar tarihleyici materyalin eksikliği nedeniyle çok farklı değerlendirilmişlerdir.³⁷ Fakat özellikle Troas bölgesinde yapılan yüzey araştırmalarında bu küçük, büyük kalelerin bölgeyi ve antik yolları kontrol edecek şekilde belli bir plana göre yerleştirilmiş olduklarının görülmesi üzerine, bunun Perslerin bölgedeki savunma sisteminin bir parçası olduğu anlaşılmıştır.³⁸

Kaynaklarda kırsal bölgedeki askeri birlikler hakkında detaylı bilgi verilmez, bu askerlerin "kralın adamları" olarak tanımlanmaları dışında ne tür birlikler olduğu konusunda bilgi yoktur. Satraplık sınırları içindeki bu askeri birliklerin satraplık gelirleriyle finanse edildiği bilinmekle birlikte bunun ne şekilde olduğunu tam olarak bilemiyorduk. Fakat Babil metinlerinden Pers imparatorluğunda bir tür tımar sisteminin var olduğu görülmüştür.³⁹ Böyle bir tımar sistemi kırsaldaki *khora* garnizonları için son derece uygundur. Özellikle çok sayıda askerin bulundurulmasının gerektiği imparatorluğun sorunlu bölgelerinde buna benzer tımarlara ihtiyaç vardır. Troas bölgesinde de askeri garnizonların tek bir çiftlik yerine birkaç çiftlik ve malikane tarafından finanse edildiği söylenebilir.

³⁴ Ksenophon: *Anabasis*, *Kyropaedia*, *Hellenika*, *Oekonomikus*.

³⁵ Tuplin, 1987; Sekunda, 1988; Sekunda, 1992.

³⁶ Tuplin, 1987: 173; Gezgin, 1997: 122.

³⁷ Gezgin, 2001: 181-187; Erdoğan, 1991: 71; Meriç, 1988: 207-208; Meriç, 2009: 33, 54.

³⁸ Körpe - Yavuz - Rose, 2010: 127.

³⁹ Tuplin, 1987: 178-180.

Tuplin gibi araştırmacılar Perslerin Troas bölgesinde de böyle askeri bir sistem oluşturduklarını ileri sürmektedirler.⁴⁰ Bölgedeki Grek şehir devletleri Pers hakimiyetinde, tyranlar ya da Pers yanlısı yönetimler tarafından idare edilirken MÖ 5-4. yüzyıllarda satraba bağlı bazı yerel hyparkhların da bir ya da birkaç kenti birden yönettikleri görülür. Antik kaynaklar Troas'da İlion, Skepsis, Kebren, Neandria, Kokylon, Larissa, Hamaksitos, Kolonai, Gergis, Assos ve Antandros kentlerinde yukarıda bahsedilen *akra* garnizonlarının bulduklarını bildirir.⁴¹ Son yüz yılda bölgede yapılan araştırmalarda lokalize edilen bu kentler bölgenin en fazla bilinen ve araştırılan güney ve batısında bulunmaktadır. Bölgenin iç kısımlarındaki Pers askeri örgütlenmesinin nasıl olduğu konusunda şimdiye kadar yapılmış bir çalışma yoktur. Pers tarihi üzerine çalışan uzmanlar özellikle bölgedeki arkeolojik araştırmaların eksikliği vurgulanmaktadır.⁴² 1999 yılında Çan ilçesi yakınlarında Altıkulaç köyünde bir kurtarma kazısıyla ele geçen lahit üzerinde Pers satrabyıla birlikte gösterilen askerlerin Pers ordusunun bölgedeki yardımcı yerel kuvvetleri olduğu öne sürülmektedir.⁴³

Res.1: Granikos vadisine bakan bir tepe üzerinde bulunan tümülüstən çıkan lahit üzerindeki savaş sahnesi.

Troas bölgesinde son yıllarda gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılar bölgenin özellikle iç kesimlerinin Pers hakimiyeti zamanlardaki yerleşim sistemi hakkında yeni bulgular sağlamıştır. Bu araştırmalarda çok sayıda yerleşim yeri ile birlikte sayısız tümülüs tespit

⁴⁰ Tuplin, 1987: 178-180.

⁴¹ Tuplin, 1987: 236; Tolun, 2005: 271-273.

⁴² Sekunda, 1988: 175-196.

⁴³ Ma, 2008: 243-254. Altıkulaç lahti için bakınız: Sevinç *et. al.* 2001: 383-420.

edilmiştir.⁴⁴ Kıyılardaki Yunan kentlerinin ölü gömme geleneğinden farklı olarak tümülüs yapımı iç bölgelerde çok daha yaygındır. Fakat asıl dikkat çekici olan yerli halklar ile ilişkilendirilen bu tümülüslerin yakınlarındaki yerleşim yerleridir. Bu kent yerleşimleri, kaleler ve malikaneler, sadece Troas bölgesinin Pers dönemini değil, tüm Batı Anadolu'daki Pers yerleşim ve savunma sistemine ışık tutacaktır.

Troas bölgesinin Ege Denizi ve Çanakkale Boğazı kıyıları son iki yüzyıldır başta Troya antik kentini bulmaya çalışan seyyahlar olmak üzere yoğun olarak araştırılmıştır. Bu anlamda bölgenin batı ve güney kısımlarındaki antik yerleşimler 19. yüzyıldan itibaren lokalize edilmiş ve arkeolojik kazılar yapılmıştır. Günümüzde de aynı şekilde tamamı kıyılarda yer alan bu antik kentlerde kazılar devam etmektedir.

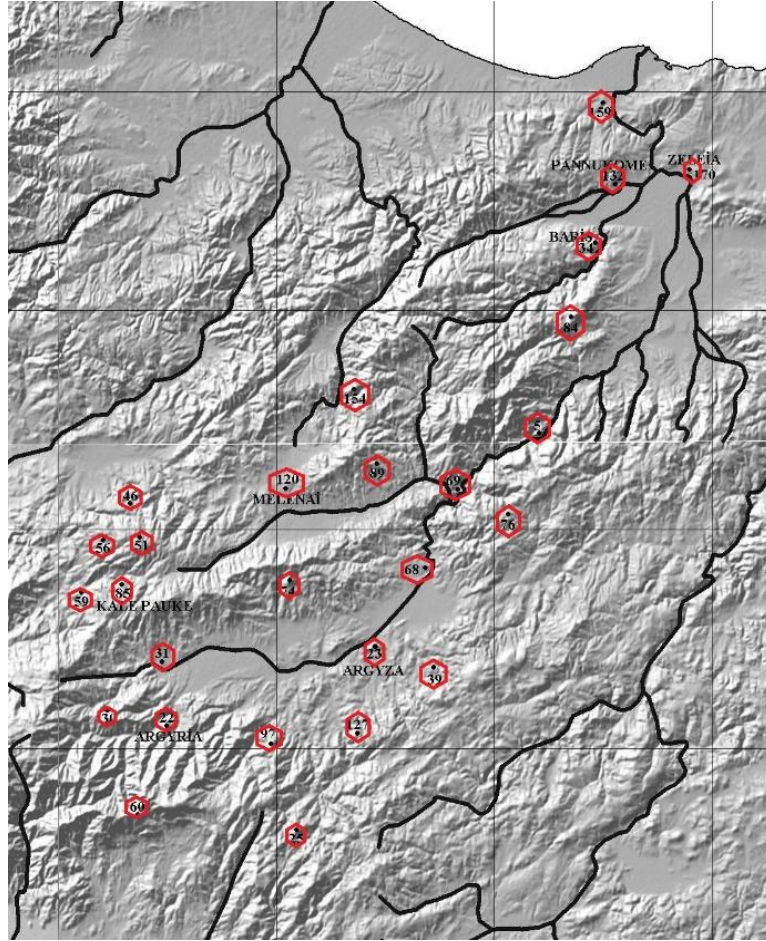
Antik kaynaklarda sözü edilen kentlerin genellikle Troas'ın kıyı kesimlerinde yer almasından dolayı iç kısımlarında son yıllara kadar yeterli araştırma yapılmamıştır. Troas'ın iç kesimlerinin arkeolojik potansiyeli hakkında sadece 19. ve 20. yüzyılda birkaç araştırmacının çok sınırlı araştırmaları dışında bilgimiz yoktur. Fakat Çanakkale arkeoloji müzesine çeşitli yollarla gelmiş çok sayıda eser bölgenin iç kesimlerinin de en az kıyıları kadar zengin olduğunu göstermektedir. Troas bölgesinde son yıllarda tarafımızdan gerçekleştirilen arkeolojik yüzey araştırmaları ile Prehistorik çağlardan Bizans dönemine kadar çok sayıda yeni yerleşim yeri bulunmuştur. Tespit edilen yerleşimler arasında Perslerin bölgeye hakim olduğu Arkaik ve Klasik Dönemlere ait bilinenden çok daha fazla antik yerleşimin var olduğu anlaşılmaktadır.

Troas Bölgesi Kale ve Yerleşimleri

Troas bölgesinde yapılan çalışmalarda özellikle Perslerin bölgeye hakim olduğu döneme ait yerleşim yerleri bölgenin ırmak havzaları boyunca incelenmiştir.⁴⁵ Troas'ın doğusundan başlayarak Aesepos, Granikos, Rhodios, Skamandros ve Satniois ırmaklarının havzaları ile birlikte alanın tamamı taranmıştır. Aynı zamanda deniz kıyıları ile iç kesimleri arasında geçiş sağlayan vadileri de oluşturan bu ırmaklar boyunca stratejik tepelere yerleştirilmiş kale ve gözetle kuleleri bölgenin kontrol ve savunma sisteminin temelini oluşturmaktadır. Tepeler üzerindeki kale ve yerleşimler Troas'ı doğudan batıya ve kuzeyden güneye birbirlerini görecekle şekilde konuşlandırılmıştır. Bu kaleler aynı zamanda hemen önlerinden geçen yolları da kontrol etmektedir. Araştırmalarda iç kısımda kaleler ile birlikte gene Pers hakimiyeti zamanına tarihlediğimiz çok sayıda malikane ve kasaba yerleşimi de tespit edilmiştir.

⁴⁴ Rose – Körpe, 2016: 373-385.

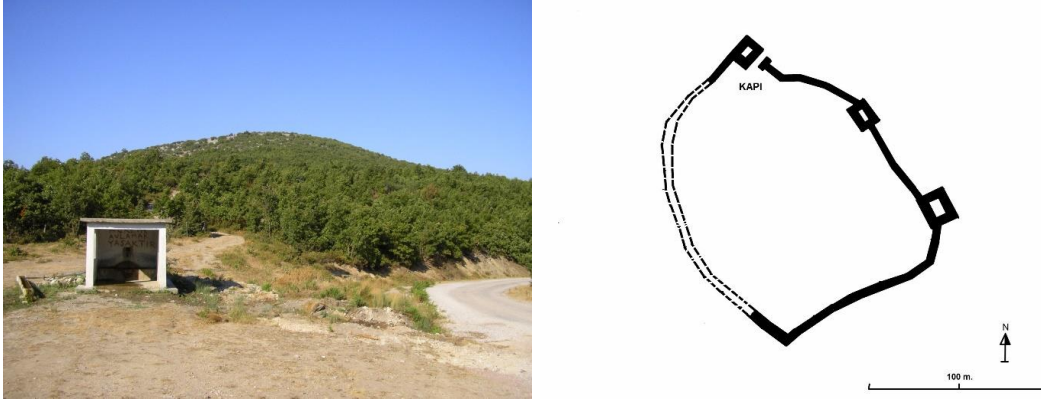
⁴⁵ Körpe, 2010: 151-163.

Aesepos Irmağı Havzası

Res.2: Aesepos havzasında tespit edilen kale ve yerleşimler.

Aesopos nehri, Troas'ın doğusunda Troas ile Mysia arasındaki sınırı oluşturur. İda dağının doğu eteklerinden çıkan kaynakları toplayan ırmak, Doğu Troas'ta bulunan geniş sayılabilecek iki ova içerisinden geçtikten sonra, kuzeye doğru oldukça derin vadiler içinden geçerek Artemeia (Gönen) ovasına ulaşır. Bu ovanın kuzeyindeki Zeleia yakınlarında, kuzey Troas dağlarından gelen dereler ile birleşir. Buradan tekrar dar vadiler içinden kıvrılarak bereketli bir delta ovasını sulayıp Kyzikos'un batısından Marmara Denizine dökülür.

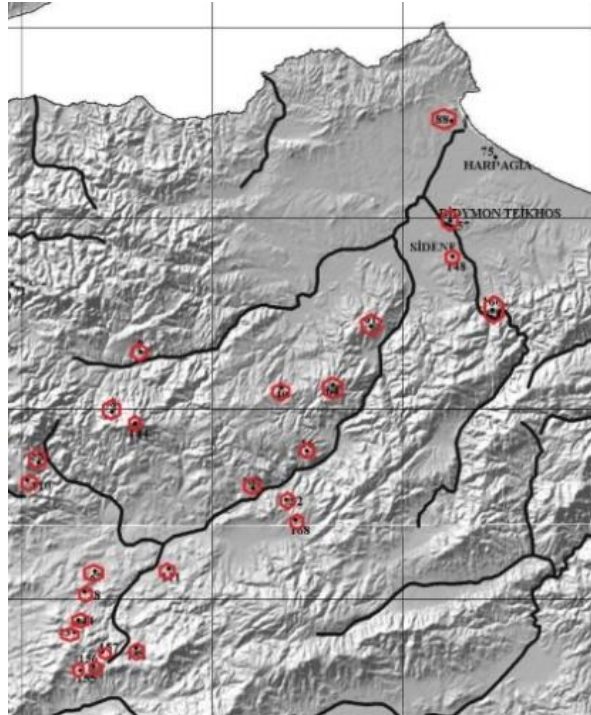
Bu bölgede erken tunç çağlarından Bizans dönemine kadar çok sayıda yeni yerleşim yeri tespit edilmiştir. Pers hakimiyeti zamanına ait yerleşim sayısı yirmi sekiz adettir. Bu yerleşimlerden bazıları Aesepos ya da Aesepos'a bağlanan ırmakların yakınlarındaki tepelerde bulunurken, bazıları da nehrin içinden geçtiği ovaya hakim, yüksek merkezi tepelerin üzerinde yer almaktadırlar.

Res.3: Aesepos ırmağı havzasında, iç Troas'ta Sofular köyü yakınındaki kale yerleşimi ve planı.

Yaklaşık 100 km. uzunluğunda olan bu havza oldukça dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Tespit ettiğimiz tepelerdeki yerleşimlerden, kuzeyden güneye doğru yakın olanlar birbirlerini rahatça görebildikleri gibi, Yenice kasabasının üzerindeki Asar dağındaki yerleşim, neredeyse tüm orta Troas'a hakim bir pozisyonudur. Buradan Karesene ovası ve Granikos havzasının kuzeyindeki ovalar görülmektedir.

Granikos Irmağı Havzası

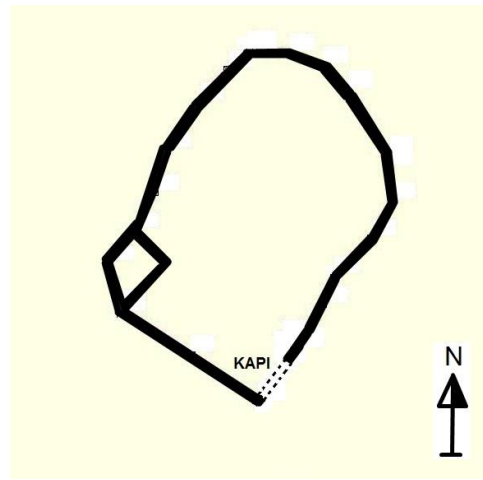

Res.4: Granikos ırmağı havzasında bulunan kale ve yerleşim yerleri.

Troas bölgesinin önemli üç nehrinden biri olan Granikos, iç Troas'taki küçük dere ve ırmakların birleşmesiyle oluşur ve kuzeyde Adresteia ovası içinden akarak Priapos ve Harpagia kentleri arasından Propontis'e dökülür. Yaklaşık 80 km. uzunluğunda ve 40 km. genişliğinde bir alana yayılan Granikos havzası içinde kuzeyden güneye doğru Biga ve Çan ilçelerinin büyük bir bölümü, Lapseki, Bayramiç ve Yenice ilçelerinin çok az bir kısmı

bulunmaktadır.⁴⁶ Bölgede başlattığımız yüzey araştırmalarında bu havzada geç tunç çağlarından, Bizans dönemine kadar çok sayıda yeni yerleşim yeri saptanmıştır. Pers hakimiyeti zamanına ait yerleşim yirmi altı adettir.⁴⁷

Granikos havzası yukarı, orta ve aşağı Granikos olarak üç bölgeye ayrılarak incelenmiştir.⁴⁸ Bu bölgeler birbirlerinden sadece coğrafi olarak değil, demografik yapı ve kültürel anlamda da farklılıklar gösterirler. Antik çağlarda çoğunlukla Grek koloni kentlerinin bulunduğu Propontis kıyıları daha yumuşak iklime sahip ve düz ovalardan oluşurken, içeriye gittikçe ovaların yerini daha çok dağlık arazi ve daha sert bir iklim alır. İç bölgede erken dönemlere ait Grek koloni kenti bulunmaz. Bölgenin Hellenleşmesi İskender ve sonraki dönemlerde gerçekleşmiş olmalıdır.⁴⁹

Res.5: Granikos ırmağı havzasının batısında iç Troas'ta Sögütalan Köyü yakınındaki Kaleüstü Tepe ve kalenin planı.

Havzanın kuzey bölümü olan Aşağı Granikos herkesçe bilinen Adresteia ovası içinden akan ve Büyük İskender'in MÖ 334 yılında Akhaimenid ordusunu yendiği savaşın da yapıldığı yerdir. Bu savaşta Persler satraplık bölgelerinden toplanan ve büyük bir kısmı bölgenin yerel halklarından oluşan bir orduyla Büyük İskender'in karşısına çıkmışlardır. Bu ovanın kuzeyinde Propontis kıyısında ve ovanın içinde bir grup antik kent bulunur. Bu havzadaki kent ve malikane yerleşimleri kale benzeri yerleşimlerden daha fazladır. Asepos'dakilerin aksine buradaki yerleşimlerin büyük bir kısmı Helenistik dönem ve sonrasında da kullanılmaya devam etmişlerdir.

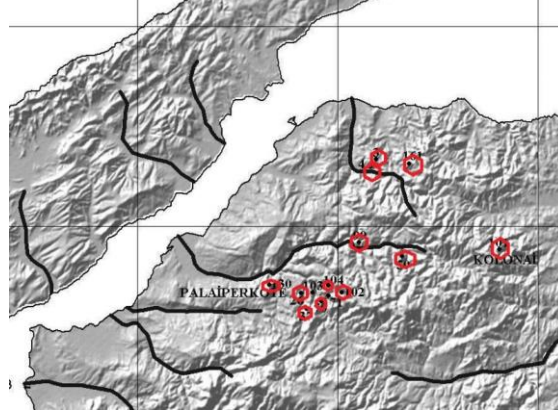
⁴⁶ Atabay – Körpe, 2019: 25.

⁴⁷ Körpe, 2020: 557-568

⁴⁸ Körpe, 2010: 263-273.

⁴⁹ Körpe, 2020: 557.

Lampsakene Bölgesi

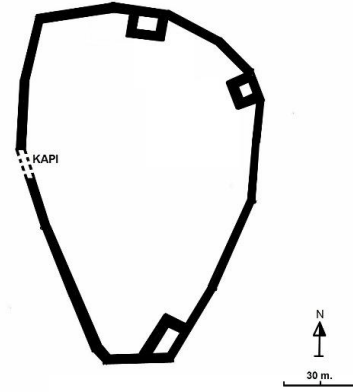

Res.6: Çanakkale Boğazının kuzeydoğusunda yer alan kale ve yerleşimler

Troas bölgesinin kuzeybatısında, Paisos ve Arisbe kentleri arasında kalan kıyı ve iç bölge antik çağlarda *Lampsakene* olarak bilinmekteydi. Çanakkale Boğazı'nın Asya kıyısında bulunan kentler Arisbe hariç diğerleri İonia'dan gelen göçmenler tarafından MÖ 7. yüzyılda kurulmuşlardır. Güneyden kuzeye 45 km. uzunluğunda ve batıdan doğuya 25 km. derinliğindeki bölgede kıyı kesimleriyle iç kesimler arasında demografik yapı ve kültürel anlamda da farklılıklar vardır.

570

OANNES
4 (2)

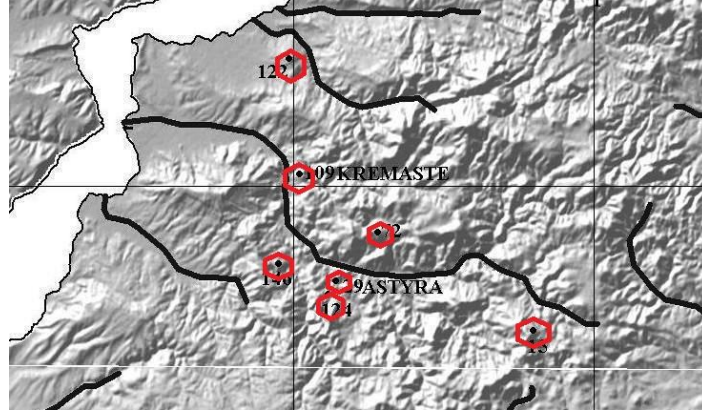

Res.7: Lampsakene bölgesi iç kesimde yol güzergahlarının kesiştiği bir yerde Arabakonağı Köyü yakınındaki tepe üzerindeki kale ve planı.

Antik çağlarda çoğunlukla Grek koloni kentlerinin bulunduğu Hellespont kıyıları daha yumuşak iklime sahipken, içeriye gittikçe yerini daha sert bir iklim alır. Ayrıca bu bölgede de iç kısımlarda erken dönemlere ait Grek koloni kenti bulunmaz. İç bölgenin dağlık ve ormanlık olması nedeniyle bölge çaylar ve dereler bakımından oldukça zengindir. Bunlar arasında neredeyse yaz kış kurumayan beş büyük ırmak etrafında iç bölgede on beş yeni yerleşim yeri tespit edilmiştir.⁵⁰

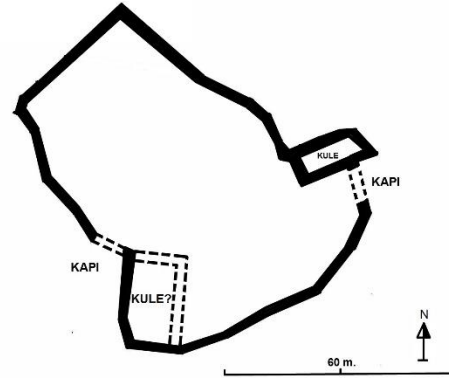
⁵⁰ Körpe, 2010: 173-178.

Rhodos Irmağı Havzası

Res.8: Çanakkale Boğazından bölgenin iç kesimlerine uzanan Rhodos ırmağı vadisi ve havzasındaki kale ve yerleşimler.

Günümüzde Sarıçay olarak bilinen Rhodos çayı, iç Troas'ta bulunan Kurşak, Şapçı, Kapaklı, Örenli ve Sarp dağlarından çıkan derelerle beslenerek, bu dağlar arasındaki dar bir vadiden geçip Abydos'un batısından Hellespontos'a dökülür. Yaklaşık 40 km. uzunluğunda ve 20 km. genişliğinde olan bu havza sadece Rhodos çayı vadisi ve iki yanındaki dağlık araziye kapsamaktadır.⁵¹

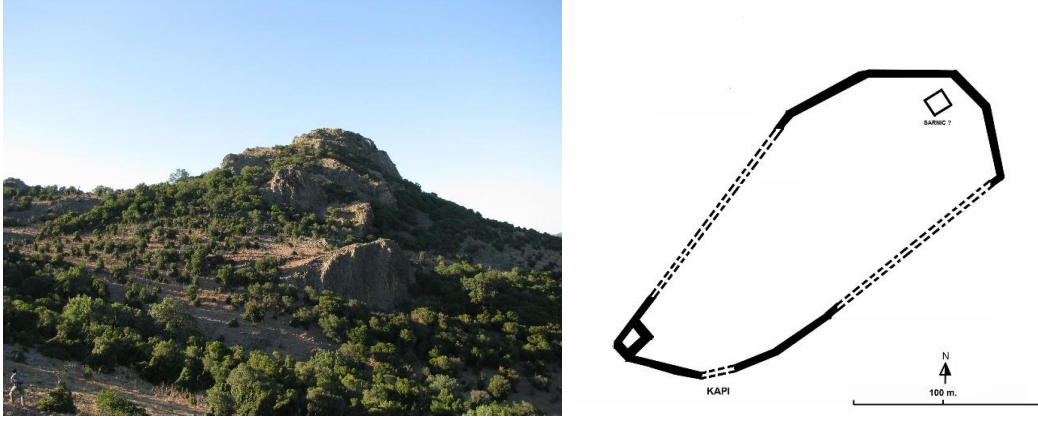

Res.9: Rhodos havzasının doğusunda Çan ovasına bakan Alanköy yakınındaki Kaletepe ve üzerindeki kalenin planı.

Günümüzde Çanakkale'den Çan ve Yenice'ye giden yol yakın zamana kadar Çanakkale'nin Balıkesir ile bağlantısını sağlamaktaydı. Rhodos çayı vadisini takip eden bu yol Atikhisar kalesine ulaşmakta ve buradan Abydos'luların altın madenlerinin bulunduğu Kremaste'yi geçerek, aynı vadiyi takip ederek yukarı Granikos'a uzanmaktaydı. Antik çağlarda Karesene olarak bilinen Çan-Yenice civarı Aeseos, Granikos, Skamandros ve Rhodos gibi çayların kaynaklarının iç içe geçtiği bir bölgedir. Bu çayların vadileri takip edilerek, İda dağlarının kuzeydoğusundaki *Agonya* ovasına ulaşmak

⁵¹ Körpe, 2010: 178-181.

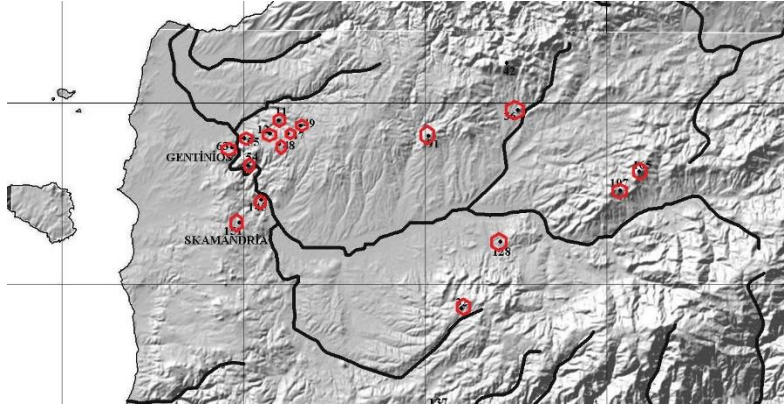
mümkündür. Antik kaynaklardan Abydos'tan Adremytteion'a giden bu yolun Peloponnes savaşının sonlarında Sparta birlikleri tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Res.10: Çanakkale Boğazından Troas bölgesinin iç kısmına geçiş sağlayan Rhodios ırmağı vatisindeki Haliloğlu Asarlıkkaya tepesi üzerindeki kale ve planı.

Bölgede tespit edilen kale yerleşimleri Rhodios çayı vadisini ve birbirlerini çok iyi gören yüksek dağlar üzerine konuşlanmışlardır. Gerek Hellespontos ile Adremytteion arasında kara yolu bağlantısını sağlaması, gerekse vadinin üst tarafında bulunan altın madenleri nedeniyle Rhodios vadisi her zaman kontrol edilmesi gereken bir geçit olmuştur. Bu havzada Abydos ile iç Troas arasındaki bu çok önemli güzergah üzerinde altı yerleşim yeri incelenmiştir.

Skamandros Irmağı Havzası

Res.11: Skamandros ırmağı havzasındaki kale ve yerleşimler.

Troas bölgesinde tarih içinde en bilinen ırmak Skamandros'tur. İda dağı'nın kuzeye bakan yamaçlarından doğan ırmak, iç Troas'daki diğer ırmakların da birleşmesiyle büyüyerek, batı Troas boyunca akıp, Troia yakınlarından geçerek, Hellespontos'a dökülür. Skamandros havzası yaklaşık 80 km. uzunluğu ve 40 km. genişliği ile Troas'daki en uzun ve geniş havzalardan biridir.⁵² Bölge son 150 yıldır Troas'ta en fazla araştırılan yerdir.

⁵² Körpe, 2019: 23

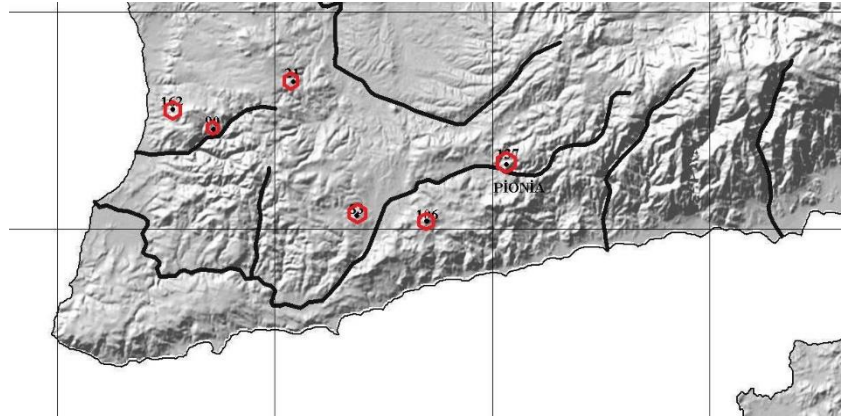
Buna rağmen araştırmalarımızda Skamandros vadisi boyunca çok sayıda yeni yerleşim yeri tespit edilmiştir.⁵³ İda Dağı'nın kuzey yamaçlarından doğan ırmak yukarı Skamandros olarak adlandırılan geniş Samonion (Bayramiç-Ezine) ovasını geçtikten sonra, oldukça dar ve derin Araplar Boğazı vadisi içerisinde tekrar geniş Troya ovasına çıkmaktadır.

Res.12: Karıncalı Köyü yakınındaki Kuşaklıca Tepe ve üzerindeki kalenin planı

Nehrin içinden geçtiği Araplar boğazı hem iki ova arasında, hem de güney ve kuzey Troas arasındaki tek geçiş noktasıdır. Günümüzdeki modern kara yolu yapılmadan önce, eski kara yolu bu vadi içerisinde geçmekteydi. Bölgede yaptığımız araştırmalarda Troas'ın bu kısmındaki en stratejik nokta olan Araplar Boğazı'nın her iki yanında da 11 yerleşim yeri saptanmıştır.⁵⁴

Güneybatı Troas

Res.13: Troas bölgesinin güney batısında tespit edilen kale ve yerleşim yerleri.

Troas bölgesinin güneydeki Adremytteion körfezi ile batıdaki Ege denizi kıyısı arasında kalan havza içerisinde Satniois (Tuzla) ve Kösedere çayları ve bunlara bağlanan küçük dereler bulunur. Yaklaşık 50 km. uzunluğundaki havzada araştırmamıza konu olan sadece beş yerleşim bulunmaktadır.⁵⁵ Böyle geniş bir alanda bu kadar az kale yerleşiminin olmasının nedeni bölgedeki

⁵³ Körpe, 2010: 181-187.

⁵⁴ Körpe, 2010b: 15, 19-30.

⁵⁵ Körpe, 2010: 187-190.

Grek şehir devletleridir. Troas bölgesindeki en yoğun Grek kenti bölgenin bu kısmında bulunur. Bu kentlerin hinterlandları bölgenin içlerine doğru uzamaktadır. Havzanın uzunluğu 50 km. olmasına rağmen derinliği denizden itibaren 8-10 km.'yi geçmediği gibi, iç tarafta ayrıca Pers yerleşimlerinin olmadığı Samonion ovası bulunmaktadır. Bu havzadaki Pers hakimiyeti zamanına ait iskanların tamamı kale yerleşimi olup, hemen hepsi de oldukça stratejik yerlerde, bölgeyi ve önemli yolları kontrol edecek şekilde konumlandırılmışlardır.

Sonuç

Troas bölgesinin iç kesimlerinde tespit edilen kale ve yerleşimlerde yapılan araştırmalarda ele geçen ve tarihlemeye yardımcı seramik parçalarının en erken örneklerinin MÖ 6. yüzyılın sonlarına ait olduğu görülmüştür. Bu tarih aynı zamanda bölgede Pers hakimiyetinin başladığı zamana denk gelmektedir. Ayrıca bölgedeki savunma yapılarının büyük bir kısmının MÖ 4. yüzyıl sonunda terk edildikleri anlaşılmaktadır. Arkeolojik bulgular açık bir şekilde özellikle kalelerin Perslerin bölgeye hakim olduğu zamanda aktif olarak kullanıldıklarını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan gene Troas bölgesinin kıyılarında Geç Tunç Çağı sonrasında ilk Grek şehir devletleri MÖ 8. yüzyılda kurulmaya başlarken, iç kısımlardaki yerleşimler yaklaşık iki yüzyıl daha sonra, MÖ 6. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmaktadırlar. Bu da bölgenin Perslerin hakimiyetine girmesinden hemen sonradır. İç kısımlardaki bu kentleşmenin Pers etkisiyle olduğu söylenebilir. Yerleşimler ile birlikte bölgenin tamamında kalelerin de yapılmaya başlanması, bölgenin tamamının bir savunma sistemi içine alındığı anlamına da gelmektedir. İç kısımlardaki Pers varlığının sadece yerli bağlaşıklık beylere dayanmadığını, Perslerin askeri anlamda da bölgeyi sıkı bir şekilde kontrol ettikleri düşünülebilir. Özellikle önemli stratejik noktalardaki kaleler ve gözetleme kuleleri sadece buralardan geçen yolları değil, hemen altlarında bulunan bu küçük köyleri ve malikaneleri de kontrol ediyor olmalıydı. Troas bölgesindeki bu kalelerin konumlandırılışına bakacak olursak, bu kalelerin önemli geçitler, yol güzergahları ve vadilerin iki yanlarına ve yüksek zirvelerin üzerine belli bir plan dahilinde yerleştirildikleri anlaşılır. Kuzeyden güneye ve doğudan batıya birbirlerini görecektir şekilde inşa edilen bu kule ve kaleler Marmara denizinden Ege denizine ya da Çanakkale Boğazından Edremit Körfezine kadar tüm bölgeye hakimdirler. Troas bölgesindeki araştırmalarımıza dayanarak Perslerin yerli halkları olan kontrol altında tutmak için oluşturdukları bu sistem bir anlamda imparatorluğun kendi iç güvenliğini arttırdığı gibi, dışarıdan gelecek tehditlere karşı da etkili bir savunma sağlıyordu. Özellikle MÖ 449 yılındaki Kallias Barışından sonra kıyılarındaki Grek şehir devletlerinin hakimiyetini kaybeden Perslerin bölgedeki varlıklarını devam ettirebilmelerinde bu sistemin rolünün büyük olduğu söylenebilir. Fakat oldukça etkili çalışan bu sistem özellikle MÖ 4. yüzyılın ilk yarısından itibaren bölgeyi içine alan savaşlar ve ayaklanmalardan büyük ölçüde etkilenmiş, bölgedeki Persler ile yerli halklar arasındaki bağları da büyük ölçüde zayıflatmıştır.⁵⁶ Geçmişte diğer Yunan ordularına karşı Perslerle birlikte mücadele ederken gördüğümüz bu unsurlar Granikos savaşı sonrasında Büyük İskender'e neredeyse hiç direniş göstermemiştir. Büyük

⁵⁶ Körpe, 2021: 47-66.

İskender'den sonra Hellenistik dönemde kaleler büyük ölçüde terk edilirken Pers hakimiyetinde kurulmuş olan yerleşimlerin bazıları bölgenin kıyı kentleri ile yarışacak şekilde büyüüp gelişmişlerdir.

KAYNAKÇA

- ATABAY, M. – KÖRPE, R., 2019, *Antik Çağ'dan Günümüze Çan*, İstanbul, 2019.
- BAKIR, T., 2001. "Die Satrapie in Daskyleion", ed., T. Bakır *Achaemenid Anatolia, Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period, Bandırma 15.-18. August 1997, Achaemenid Anatolia XCII*, Leiden, ss. 169-180.
- BALCER, J. M., 1972. "The Date of Herodotus 1V.1: Darius' Scythian Expedition", *HSCP* 76, ss. 99-132.
- BALCER, J. M., 1993. "The ancient Persian Satrapies and satraps in western Anatolia" *AMI* 26, ss. 81-90.
- BALCER, J. M., 1985. *Sparda by the Bitter Sea: Imperial Interaction in Western Anatolia*, Providance.
- BRIANT, P., 2002. *From Cyrus to Alexander: A history of the Persian Empire*, Winona Lake, Eisenbraun.
- BURN, A. R., 1985. "Persia and the Greeks", *CHI* 2, ss. 303-313.
- COOK, J. M., 1983. *The Persian Empire*, London.
- COOK, J. M., 1973. *The Troad, An Archaeological and Topographical Study*, Oxford University Pres.
- DEBORD, P., 1999. *L'Asie Mineure au IVe Siècle 412-323 a.c.*, Bordeaux.
- ERDOĞAN, A., 1991. *Batı Anadolu Surları*, Ege Üniversitesi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- FOX, R. L., 1973. *Alexander the Great*, London.
- GEZGİN, İ., 2001. "Defensive Systems in Aiolis and Ionia Regions in Achaemenid Period. *Achaemenid Anatolia. Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period, Bandırma 15-18 August 1997, Leiden*, ss. 181-187.
- GEZGİN, İ., 1997. *Pers yönetimi döneminde Batı Anadolu şehir devletlerinin politik ve sanatsal yaşamı*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- HARDING, P., 1985. *From the end of the Peloponnesian war to the battle of Ipsus*, Cambridge University Pres.
- HOFSTETTER, J., 1978. *Die Griechen in Persien, Prosopographie der Griechen im Persischen Reich vor Alexander*, Berlin.

- HORNBLOWER, S., 1994. "Persia", ed., Lewis, D.M. – Boardman, J. – Hornblower, S. – Ostwald, M., *CAH VI (2nd edition)*, Cambridge Ancient History.
- JACOBS, B., 2003. "Nach einmal zur Bewertung von Herodot, Historien III 89-94, und der altpersischen dahyáwa-Listen", ed., R. Dittmann, C. Eder and b. Jacobs *In Altertums wissenschaften im Dialog Festschrift für Wolfram Nagel zur Vollendung seines 80. Lebensjahres* Alter Orient und Altes Testament 306, Münster, ss. 411-418.
- KAPTAN, D., 2002. "The Daskyleion Bullae: seal images from the western Achaemenid empire *Achaemenid History XII*, Leiden.
- KÖRPE, R. - YAVUZ, M. F., - ROSE, B., 2010. "Persian Hilltop Settlements and Military Strategy in the Troad", *Archaeological Institute of America 111th Annual Meeting*, January 2010, Anaheim, ss. 127.
- KÖRPE, R., 2010a. "Akhaimenid Hakimuyetinde Troas Bölgesi (M.Ö. 545-M.Ö. 334): Arkeolojik Veriler Ve Antik Kaynaklar Işığında Tarihsel-Kültürel Bir Değerlendirme", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- KÖRPE, R., 2010b 2010. "Kuzeybatı Troas'ta Yeni Tespitler (Araplar Boğazı Araştırmaları)", *KUBABA*, ss. 15, 19-30.
- KÖRPE, R., 2019a. *Skamandria Troas'ın Kayıp Kenti*, İstanbul.
- KÖRPE, R., 2019b "Çanakkale'nin Bilinmeyen Savaşçı Kraliçesi Mania", *Çanakkale Troia*, 18, ss. 48-49.
- KÖRPE, R., 2020. "Karesene'den Propontis'e: Granikos Irmagı Havzası Yerleşimleri Üzerine Bir Değerlendirme", ed. Vedat Keleş, *Propontis ve Çevre Kültürleri Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III*, İstanbul, ss. 557-568.
- KÖRPE, R., 2021. "Granikos Savaşı Öncesi Kuzey Batı Anadolu'da Pers-Grek İlişkileri", ed. Gülgüney Masalcı Şahin - Alican Doğan, *Eskiçağda Savaş ve Diploması*, İstanbul, ss. 47-66.
- KUHRT, A., 1995. *The Ancient Near East c. 3000-300*, London
- KUHRT, A., 2007. *The Persian Empire a corpus of sources from the Achaemenid Period*, London.
- LAZZARINI, L., 1986. "Note Sulle Monete Bronze di Kebren Nella Troade" *Rivista Italiana Di Numismatica E Scienze Affini* LXXXVIII, ss. 27-35.
- LEAF, W., 1923. *Strabo on The Troad*, London
- LEWIS, D. M., 1977. "Sparta and Persia", *Lectures delivered at the University of Cincinnati, autumn 1976 in memory of Donald W. Bradeen*, Leiden.
- MA, J., 2008, "Mysians on the Can Sarcophagus? Ethnicity and Domination in Achaimenid Military Art", *Historia* 57, ss. 243-254.
- MERİÇ, R., 1988. "Antik Dönemde Küçük Menderes Havzasının Tarihsel Coğrafyasına Genel Bir Bakış", *Ege Coğrafya Dergisi* 4, ss. 202-213.

- MERİÇ, R., 2009. "Das Hinterland von Ephesos, Archaologisch-topographische Forschungen im Kaystros-Tal, Ergänzungshefte" Zu Den Jahresheften Des Österreichischen Archaologischen Institutes Wien.
- MERKELBACH, R. - STAUBER, J., 1998. *Steinepigramme aus dem Griechischen Osten*, Band 1, Leipzig.
- MILLER, M. C., 1997. *Athens and Persia in the fifth century B.C.: A study in cultural receptivity*, Cambridge University Pres.
- OSBORNE, M. J., 1975. "The Satrapy of Mysia" *Grazer Beiträge*, 3, ss. 291-315.
- PETIT, T., 1990. *Satrapes et satrapies dans L'empire achéménide de Cyrus Le Grand à Xerxès*, Liege.
- ROSE, C. B. - TEKKÖK, B. - KÖRPE, R., 2008. "The Granicus River Valley Archaeological Survey Project, 2004-2005", *Studia Troica*, Band XVII, ss. 65-150.
- ROSE, C. B. - KÖRPE, R., 2016. "The Tumuli of Troy and the Troad", ed., Olivier Henry, Ute Kelp, Tumulus as Sema, Space, Politics, Culture and Religion in the First Millennium BC, De Gruyter, ss. 373-385.
- ROSTOVTZEFF, M. I., 1923. "Economic Policy of the Pergamene Kings", ed. W. H. Buckler-W. M. Calder *Anatolian Studies presented to Sir William Mitchell Ramsay*, Manchester, ss. 359-390.
- SANCISI-WEERDENBURG, H., 2001. "Yauna by the sea and across the Sea", ed., I. Malkin *Ancient Perceptions of Grek Ethnicity*, Washington, ss. 323-346.
- SEKUNDA, N., 1988a. "Achaemenid Military Terminology" *AMI* Band 21, ss. 69-77.
- SEKUNDA, N., 1988b. "Persian Settlement in Hellespontine Phrygia" A. Kuhrt, H. Sancisi-Weerdenburg (ed.), *Achaemenid History III. Method and Theory*, Proceedings of the London 1985 Achaemenid History Workshop, Leiden, ss. 175-196.
- SARIKAYA, S., 2016. "Anadolu'da Pers Satraplık Sistemi", *CEDRUS*, Vol. IV, ss. 75-90.
- SEVİNÇ, N. - KÖRPE, R. - TOMBUL, M. - ROSE, C. B., 2001. "A New Painted Graeco-Persian Sarcophagus From Çan", *Studia Troica*, Band XI, ss. 383-420.
- STRAUSS, B. S., 1987. "A note on the topography and tactics of the battle of Aegospotami" *AJPh* 108, ss. 741-745.
- TENGER, B., 1999. "Zur Geographie und Geschichte der Troas", ed., E. Schwertheim-H. Wiegartz, *Die Troas Neue Forschungen III Asia Minor Studien* 25, ss. 103-180.
- TOLUN, V., 2005. "Persianizing Terracotta Statuette from Assos", İ. Delemen (ed.), *The Achaemenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia*, 20-21 May, İstanbul, ss. 271-273.

- TUPLIN, C., 1987a. "Administration of the Achaemenid Empire" ed., D. Carradine, *Coinage and Administration in the Athenian and Persian Empires. BAR international series*, 343, Oxford.
- TUPLIN, C., 1987b. "Xenophon and the garrisons of the Persian Empire", *AMI* 20, ss. 167-245.
- YAVUZ, M. F. – KÖRPE, R., 2005. "Archaeological Support of Lysandros's Expulsion of the Athenians from the Chersonese after Aigospotamoi," *Archaeological Institute of America 107th Annual Meeting*, Montreal, ss. 107-108.
- WASSILLEVA, M., 1995. "Tharacian-Phrygian cultural zone. The Daskyleion evidence" *Orpheus. Journal of Indo-European, Paleo-Balkan and Tharican Studies* 5, ss. 27-34.
- WELLES, C. B., 1934. *The Royal Correspondence in the Hellenistic Period*, London.